

УДК 658.153:330.145:662

Хома І.Б.

*доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»*

Данилів І.Л.

*магістр
Національного університету «Львівська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРФЕЙТИНГУ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

АНОТАЦІЯ

У статті визначено актуальність форфейтингу для фінансування зовнішньоекономічних експортних контрактів, розкрито його прояви, переваги та доцільність використання. Визначено основні шляхи вдосконалення форфейтингових схем в Україні й рекомендовано використати міжнародний досвід договору форфейтингу для фінансування експортних операцій українських експортерів.

Ключові слова: вексель, зовнішньоекономічні розрахунки, кредит, фінанси, форфейтинг, IFA.

АННОТАЦИЯ

В статье определена актуальность форфейтинга для финансирования внешнеэкономических экспортных контрактов, раскрыты его проявления, преимущества и целесообразность использования. Определены основные пути совершенствования форфейтинговых схем в Украине и рекомендовано использовать международный опыт договора форфейтинга для финансирования экспортных операций украинских экспортеров.

Ключевые слова: вексель, внешнеэкономические расчеты, кредит, финансы, форфейтинг, IFA.

ANNOTATION

The article raises the importance of forfeiting for the financing of foreign economic export contracts, discloses its manifestations, advantages and expediency of using. The basic ways of improvement of forfeiting schemes in Ukraine are determined and it's recommended to use international experience of forfeiting agreement for financing of export operations of Ukrainian exporters.

Key words: bill of exchange, foreign trade calculations, credit, finance, forfeiting, IFA.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах недостатньої ліквідності підприємств та дефіциту обігових коштів діяльність підприємств супроводжується зростанням комерційних ризиків та банкрутства. За таких обставин виникає потреба використовувати різні види фінансових інструментів, які б забезпечили надходження грошових коштів у якнайшвидші терміни. Для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність таким інструментом є форфейтинг. Форфейтинг як елемент торгового і фінансового посередництва в сучасному його розумінні застосовується більше ніж п'ятдесят років. Забезпечуючи фінансову підтримку товарного кредитування, він дає змогу рефінансувати дебіторську заборгованість, забезпечує прискорення оборотності оборотних активів поставачальників та підвищення ефективності використання економічного потенціалу.

Сучасний ринок банківських продуктів – складне багатofункціональне комплексне по-

няття, яке включає у себе, з одного боку, ринок товарів і послуг, а з іншого – ринок ресурсів. В Україні ринок форфейтингових послуг носить дискретний характер, адже на їхньому розвитку позначилися макроекономічна нестабільність і висока інфляція, що стримували розвиток усіх форм кредитування, законодавчі обмеження, а також повна відсутність цивілізованих форфейтингових технологій і платіжної дисципліни, що призводило до чималих утрат. Лише в останні роки через високу конкуренцію на факторинговому ринку відкриваються можливості розвитку вітчизняного ринку форфейтингових послуг.

Сьогодні найбільш актуальним є впровадження форфейтингових послуг як складового елементу, що забезпечує загальноекономічну ефективність діяльності, попереджає виникнення ризиків, забезпечує стійкість і ліквідність для рентабельної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблемам використання форфейтингу та факторингу присвячено низку робіт відомих науковців, зокрема: Л.К. Безчасного, О.Г. Білоцерківця, І.О. Булкіна, О.І. Волкова, А.С. Гальчинського, А.П. Гречана, Н.П. Гончарової, А.П. Денисенка, А.П. Дуки, І.Ю. Єгорова, Л.П. Кавуценка, Г.І. Калитича, Д.І. Кокуріна, М.І. Крупки, В.М. Лича, Б.А. Малицького, Л.І. Нейкової, В.Г. Федоренка, Д.М. Черваньова, О.М. Юрковської та ін.

Проблеми управління форфейтингом розглянуто у працях С.М. Ілляшенка, В.Я. Кардаша, Р. Патори, Н.І. Чухрая, В.М. Щербаня.

Ці праці є науковим підґрунтям для розроблення інноваційного шляху розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України та її економіки у цілому, вони визначають основні інноваційні пріоритети й напрями вдосконалення діяльності на зовнішніх ринках та розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами. Але проблема розвитку, використання та вдосконалення такого механізму, як форфейтинг, ще досі залишається невисвітленою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – аналіз особливостей використання форфейтингу, його сучасного стану в Україні та напрямів удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процеси, що відбуваються нині у світовій економіці (посилення інфляційних тенденцій, проблеми неплатежів, зростання загальної економічної нестабільності та ін.), сприяють зростанню економічних ризиків під час розрахунків між господарюючими суб'єктами, у зв'язку з чим виникає необхідність використання для банків і підприємств різних фінансових інструментів, одними з яких є форфейтингові операції.

В Україні витоки форфейтингу відносяться до початку 60-х років ХХ ст., коли в економіках країн Центральної та Східної Європи з'явилася потреба у західних технологіях і товарах, при цьому ці країни не мали достатнього обсягу твердої валюти, щоб підтримувати такий імпорт.

Форфейтинг – це операція з придбання фінансовим агентом, що зветься форфейтор, комерційного зобов'язання позичальника, яким виступає покупець/імпортер, перед кредитором (продавцем/експортером). Дана операція – специфічна форма кредитування торговельних операцій. Основною умовою форфейтингу є те, що всі ризики за борговими зобов'язаннями переходять до форфейтора без права повернення на зобов'язання продавця [1, с. 20–24].

Виділяють два види форфейтингу: внутрішній (угода відбувається між учасниками однієї країни) та зовнішній (залучаються виробничі резерви різних країн або іноземний капітал).

В Україні внутрішній форфейтинг не отримав широкого поширення, як у західних країнах. Багато і чому це пояснюється недостатністю законодавчої бази, пов'язаною з роботою з борговими цінними паперами, але поряд із цим зростає участь українських підприємців у міжнародному форфейтингу [3, с. 11–15].

Аналізуючи форфейтинг, слід згадати і про факторинг. Можна стверджувати, що факторинг – це також купівля фінансовою установою (фінансовою компанією або банком) грошових претензій продавця і проведення їх оплати, у цьому разі фінансовий інститут виступає агентом, що працює з відстроченням платежів. Сектор малого і середнього бізнесу розвивається досить швидкими темпами, й іноді доводиться звертатися до такого виду кредитування, як факторинг, щоб виключити зростання відсотків із дебіторської заборгованості.

Факторингове обслуговування тим паче цікаве для даних підприємств, оскільки доповнюється елементами бухгалтерського, інформаційного, рекламного, збутового, юридичного, страхового та іншого обслуговування кредитора (клієнта), що дає можливість клієнтам зосередитися на виробництві та економити на витратах з оплати праці. Форфейтинг найбільш ефективний для великих підприємств, які мають на меті акумуляцію грошових коштів для реалізації довгострокових і дорогих проектів.

На рис. 1 наведено загальну порівняльну характеристику факторингових та форфейтингових операцій.

У форфейтингу, на відміну від факторингу, ймовірність відмови постачальників від надання відстрочки платежу є мінімальною, оскільки форфейтинг розрахований на сектор середнього і великого бізнесу. Провести одноразову плату за постачання вартісних унікальних товарів для покупців проблематично, отже, постачальники змушені надавати відстрочку платежу за допомогою обслуговування форфейтером.

У результаті дослідження інформації від International Forfaiting Association (IFA) було виділено переваги форфейтингу, які стосуються:

- 1) усунення ризиків. Це полягає:
 - у відсутності політичних та комерційних ризиків;
 - у забезпеченні фінансування на 100% від вартості контракту;
 - у захисті від ризиків збільшення швидкості і коливання обмінного курсу;
- 2) посилення конкурентних переваг. Це полягає у тому, що:
 - продавці товарів можуть пропонувати кредит для своїх клієнтів, що робить їхню продукцію більш привабливою;
 - продавці можуть займатися бізнесом у країнах, де ризик несплати може бути досить високим;
- 3) підвищення грошового потоку. Це полягає у тому, що:
 - продавці можуть приймати оплату готівкою, пропонуючи умови кредитування для своїх клієнтів;
 - усуваються дебіторська заборгованість, банківські кредити або умовні зобов'язання з балансу;
- 4) збільшення швидкості й простоти фінансових операцій. Це полягає:
 - у використанні швидких та індивідуальних фінансових рішень;
 - у прискореному фінансуванні зобов'язань (залежно від законодавства окремої держави і використовуюваного фінансового інструменту);
 - у наявності, як правило, короткої й простої документації;
 - у відсутності обмежень на експорт;
 - у знятті навантаження за борговими паперами (векселі, трати, акредитиви і т. п.) з експортера з управління [6, с. 189–191].

Станом на 01 січня 2018 р. до структури International Forfaiting Association входять 123 члена (рис. 2).

Найбільша кількість членів International Forfaiting Association (із країн Європи) у Великобританії, Швейцарії, Німеччині, Італії, Голландії та Австрії (рис. 3).

Необхідно відзначити, що один із чинників зростання швейцарських банків полягав у розвитку форфейтингу протягом 1950–1960-х років, коли Західна Німеччина намагалася

Рис. 1. Порівняльна характеристика форфейтингу та факторингу

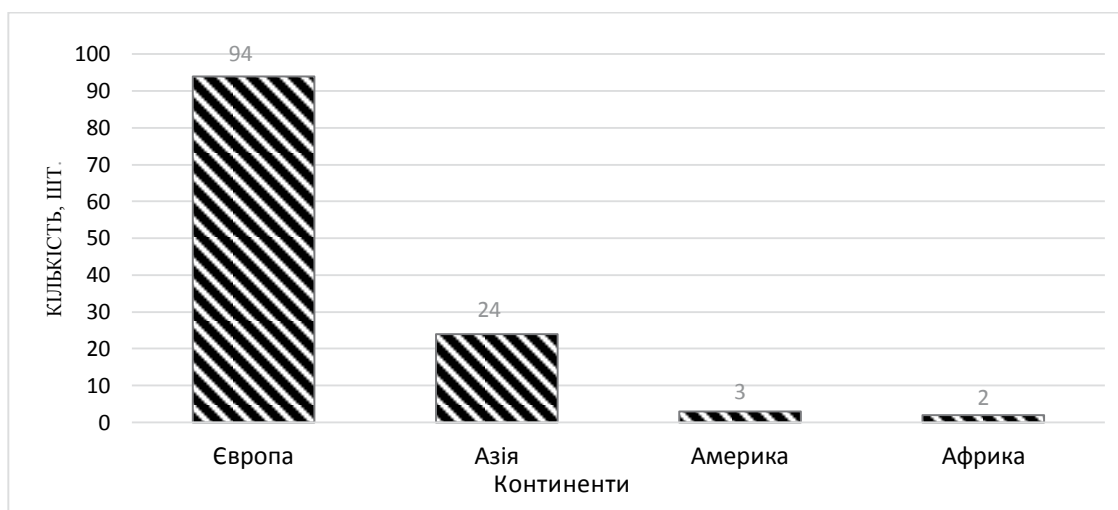

Рис. 2. Кількість учасників IFA у світових масштабах, од. [7]

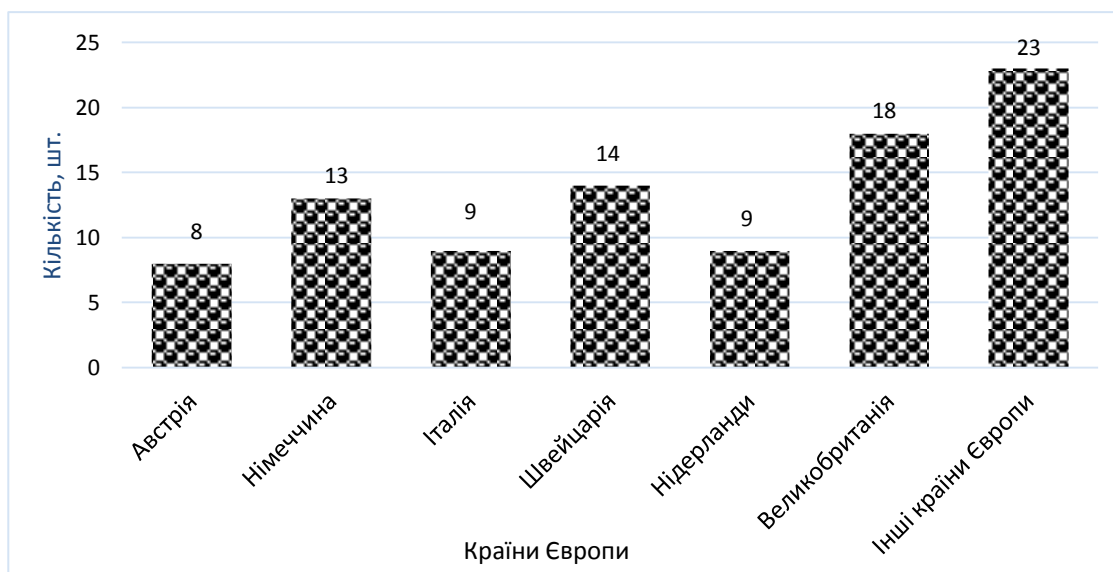

Рис. 3. Переважна кількість учасників ІФА за країнами Європи [7]

проникнути на ринок до європейських сусідів. Економіка Німеччини сконцентрована переважно на секторі промислового виробництва та у сфері послуг. Італія є першокласним експортером машино-технічної продукції. Нідерланди мають сучасну високорозвинену постіндустріальну економіку. Британія створювала зарубіжні ринки для британської продукції, де не останню роль зіграв форфейтинг (це давало Британії змогу займати лідируючі позиції у міжнародній торгівлі) [6, с. 189].

Таким чином, слід зазначити, що високий інтерес деяких країн до форфейтингу сприяє просуванню продукції на міжнародному ринку.

В Україні форфейтинг розвивається досить повільно. Одним із бар'єрів для розвитку форфейтингу виступає специфічна географія українського імпорту. В Україні, як правило, ризики досить високі, і західним компаніям важко знайти гідного гаранта або аваліста для векселя покупця.

Українське законодавство також обмежує форфейтинг. Банки не можуть виступати в ролі форфейтору, лише в ролі агенту.

Щоб значно збільшити можливості форфейторів та їхніх клієнтів, потрібно також здійснити нормалізацію податкового законодавства України.

Нині вторинного ринку форфейтингу в Україні не існує. Українські банки за ризиками розвинених країн не витримують конкуренцію за ставками, а середньострокові ризики країн, що розвиваються, вони не готові приймати [4, с. 18–24].

В Україні безпосередньо ринок форфейтингу ще погано розвинений і далеко не досконалий, багато в чому це пов'язане з тим, що банки не можуть виступати як форфейтори через низку законодавчих обмежень. При цьому банки не мають досвіду роботи за схемами форфейтингу, особливо за середньостроковими ризиків.

В українських умовах класична схема форфейтингу виглядає так. Якщо український імпортер, уклавши з іноземним контрагентом товарний контракт, обґрунтував свою платоспроможність, то він може розрахуватися векселем, уникнувши тим самим передоплати. Але вексель повинен бути авальований українським банком із високою репутацією на світовому фінансовому ринку.

Отриманий авальований вексель експортер пред'являє до обліку в іноземний банк, який підписав відповідну угоду з українським банком. Іноземний банк після підтвердження авалю сплачує експортеру номінальну суму векселя за вирахуванням деякого дисконту, а коли термін дії векселя закінчується, пред'являє його в український банк і отримує гроші. Український банк пред'являє цей вексель імпортеру, той оплачує вексель, і коло замикається. Термін звернення векселя залежить від виду продукції, що імпортується [5].

Як правило, в Україні форфейтингове фінансування носить середньо-строковий характер і призначене для експортерів товарів, таких як машини, транспортні засоби та обладнання, послуг капітального призначення (будівництво промислових та інфраструктурних об'єктів за кордоном) і рішень у галузі інформаційних технологій.

Із погляду можливостей удосконалення форфейтингових схем в Україні слід відзначити, на нашу думку, такі напрями (рис. 4).

Таким чином, для імпортерів форфейтинг цінкавий не тільки з погляду відстрочки платежу, а й зменшення витрат (відсотків за кредитом). Для українського банку форфейтингові операції представляють інтерес із погляду прибутковості, при цьому існує можливість підвищити власний імідж в очах українських та іноземних партнерів.

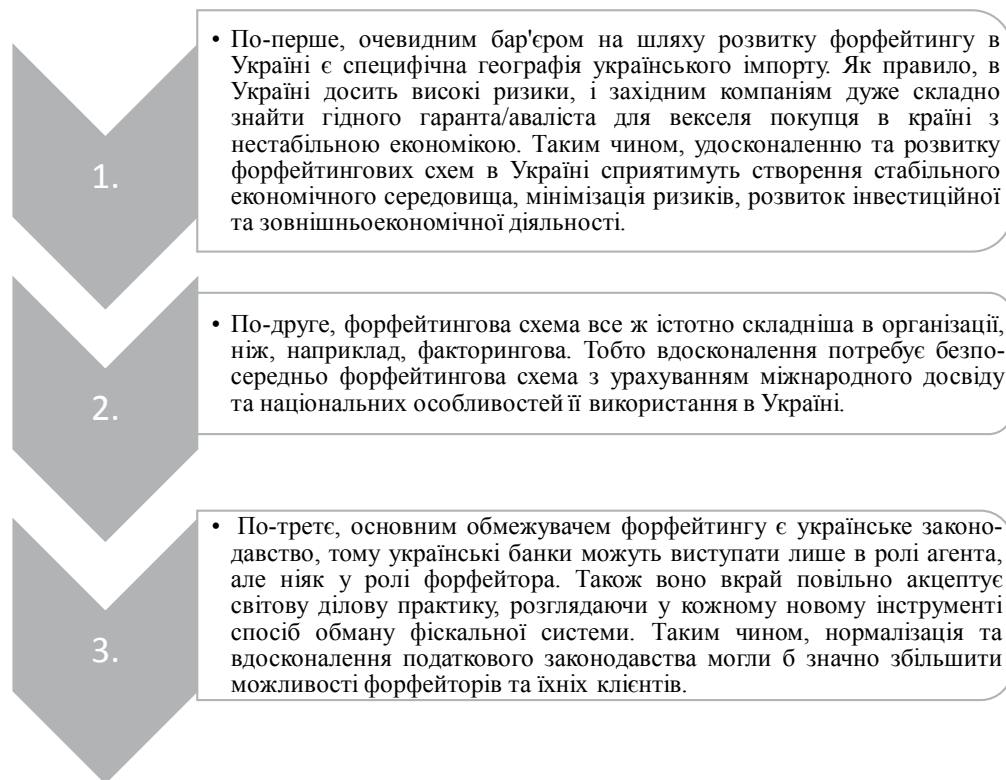

Рис. 4. Шляхи вдосконалення форфейтингових схем в Україні

Ініціаторами форфейтингу нині є, як правило, українські банки та іноземні експортери. Варто відзначити, що форфейтинг ефективний і корисний передусім для великих організацій, які мають на меті акумуляцію грошових коштів, щоб реалізовувати довгострокові і вартісні проекти [2, с. 9–11].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Слід зазначити, що факторингові та форфейтингові операції вже здобули широкого використання у багатьох країнах світу і мають перспективи розвитку в економіці України. Форфейтинг пропонує переваги для бізнесу, він знижує ризики, пов'язані з міжнародною торгівлею, забезпечує і збільшує грошові потоки; так, експортери можуть бути конкуренто-спроможними на світовому ринку.

Внаслідок значного територіального розміру України необхідно розвивати та вдосконалювати наявний потенціал форфейтингу всередині країни, що призведе до більш активного посилення внутрішньоекономічних зв'язків. Основними шляхами вдосконалення форфейтингу є вдосконалення законодавчої бази шляхом прийняття відповідних нормативних актів та створення необхідних інструментів регулювання цієї діяльності; вдосконалення форфейтингової схеми з урахуванням міжнародного досвіду та національних особливостей її використання в Україні та створення стабільного економічного середовища, мінімізація ризиків, розвиток інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Басюк Т.П. Фінансові аспекти зовнішньоекономічних операцій. Економіка, фінанси, право. 2017. № 6. С. 20–24.
2. Головлєв Ю.В. Банки і банківські послуги в Україні: питання теорії і практики. Фінанси і статистика. 2016. № 4. С. 9–11.
3. Зянько В.В. Форфейтинг – тривале кредитування для бізнесу. Економіка. 2017. № 3(39). С. 11–15.
4. Колобанов Д.Є. Розвиток принципів комерційного фінансування світової та української практики. Фінанси і кредит. 2017. № 46. С. 18–24.
5. Крупіна Т. Що таке форфейтинг і як він працює. URL: <http://www.banki.ua/news/bankpress/?id=49964> (дата звернення: 08.10.2018).
6. Хачпанов Г.В. Форфейтинг як головний стимул розвитку економіки. XIII International Research and Practice Conference «Key instruments of human coexistence organisation: economics and law». Kiev and London (6.07.2017). P. 189–191.
7. International Forfaiting Association. URL: <http://itfa.org> (дата звернення: 08.10.2018).

REFERENCES:

1. Basiuk T. P. (2017) «Financial aspects of foreign economic operations», *Ekonomika, finansy, pravo*, vol. 6, pp. 20-24.
2. Holovlov Yu. V. (2016) «Banks and Banking Services in Ukraine: Issues of Theory and Practice», *Finansy i statystyka*, vol. 4, pp. 9-11.
3. Zianko V. V. (2017) «Forfaiting – long lending for business», *Ekonomika*, vol. 3, no. 39, pp. 11-15.
4. Kolobanov D. Ye. (2017) «Development of the principles of commercial financing of world and Ukrainian practices», *Finansy i kredyt*, vol. 46, pp. 18-24.

5. Krupina T. «What is forfeiting and how it works» available at: <http://www.banki.ua/news/bankpress/?id=49964> (data zvernennia – 08.10.2018).
6. Khachpanov H. V. (2017) «Forfeiting as the main stimulus for economic development», XIII International Research and Practice Conference «Key instruments of human coexistence organisation: economics and law», Kiev (Ukraine) and London (UK), pp. 189-191.
7. International Forfeiting Association // Ofitsiyni sait, available at: <http://itfa.org> (data zvernennia – 08.10.2018).

Khoma I.B.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Lviv Polytechnic National University*

Danyliv I.L.

*Master's Degree,
Lviv Polytechnic National University*

FEATURES OF USING AND IMPROVING FORFEITING IN UKRAINE BASED ON INTERNATIONAL EXPERIENCE

In conditions of insufficient liquidity of enterprises and a deficit of working capital, the activity of enterprises is accompanied by an increase in commercial risks and bankruptcy. In such circumstances, there is a need to use different types of financial instruments that would ensure cash inflows as soon as possible. For enterprises that carry out foreign economic activity, such a tool is forfeiting. In Ukraine, the market for forfeiting services is discrete because their development was marked by macroeconomic instability and high inflation, which hampered the development of all forms of lending, legislative restrictions, as well as the complete absence of civilized forfeiting technologies and payment discipline, which led to considerable losses. Only in recent years, due to high competition in the factoring market, opportunities for the development of the domestic market for forfeiting services are opened.

For today, the most relevant is the introduction of forfeiting services as a constituent element that provides overall economic efficiency, prevents the emergence of risks, provides stability and liquidity in order to ensure cost-effective activities.

The purpose of the article is to analyse the peculiarities of the use of forfeiting, its current state in Ukraine, and the areas of improvement.

The article raises the importance of forfeiting for the financing of foreign economic export contracts, discloses its manifestations, advantages, and expediency of using. The basic ways of improving forfeiting schemes in Ukraine are determined and it's recommended to use the international experience of forfeiting agreement for financing export operations of Ukrainian exporters.

The article also focuses on factoring, comparative characteristics of factoring and forfeiting operations are conducted.

On the basis of research information from the International Forfeiting Association (IFA), the main advantages of forfeiting are highlighted.

The author provides a list of directions for improving forfeiting circuits.